

Źródła do historii bibliotek klasztornych eparchii lwowskiej XVII–XVIII wieku. Inwentarze monasteru bazylińskiego w Krechowie

Iwan Almes

WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
UKRAIŃSKI KATOLICKI UNIWERSYTET
WE LWOWIE

ABSTRACT

Sources to the history of the monastery libraries of the Lviv eparchy of the XVII–XVIII centuries. Inventory descriptions of the Krekhiv basilian monastery

The studies of inventory descriptions (book lists) of the basilian monasteries of early modern time are represented in this article by Krekhiv monastery. The structure of the inventories was analyzed. Also the quantity of Krekhiv library was regarded (printed and manuscript books, language, place of printing, format of books). The review of thematics and the history of collection of Krekhiv library were done according to the inventory descriptions.

KEY WORDS: book lists, inventory descriptions, monastery libraries, Krekhiv basilian monastery, Lviv eparchy of the XVII–XVIII centuries

SŁOWA KLUCZOWE: inwentarze monasterów, biblioteki klasztorne, monaster bazyliński w Krechowie, eparchia lwowska XVII–XVIII w.

W epoce nowożytnej klasztory były ważnymi ośrodkami duchowości, sztuki sakralnej, edukacji, drukarstwa, księgozbiorów¹. Liczne ośrodki monastycyzmu wschodniego zajmowały istotne miejsce w kulturze religijnej na ukraińskich i białoruskich ziemiach Rzeczypospolitej². W szczególności w eparchii lwowskiej dla okresu XVII–XVIII w. – wiadomo o istnieniu powyżej 150 monasterów obrządku wschodniego³. Tylko dla niewielu z nich zachowały się jednolite „archiwa klasztorne”⁴ – przywileje, fragmenty dokumentacji aktowej, księgi finansowe, kroniki⁵, inwentarze, protokoły wizytacji, księgi zmarłych mnichów itd.

Ważnym elementem badań historii życia monastycznego czasów nowożytnych jest poznanie zasobów bibliotek klasztornych. Takie badania dają możliwość rekonstruowania niektórych aspektów życia duchowego oraz intelektualnego w ówczesnych wspólnotach monastycznych. Ze względu na stopień zachowania źródeł Edward Różycki wyróżnił trzy sposoby badań historycznych zasobów bibliotek: 1) rekonstrukcję wartości zbiorów na podstawie zachowanych do dzisiaj starodruków i rękopisów; 2) rekonstrukcję księgozbioru na podstawie monasterskich inwentarzy; 3) połączenie dwóch powyższych metod badawczych⁶.

Jedną z trudności podczas badania historii bibliotek klasztornych obrządku wschodniego na terenie eparchii lwowskiej jest to, że zbiory biblioteczne zostały

¹ O monasterach bazylikańskich czasów nowożytnych jako ośrodkach kulturalnych zob.: Я. Ісаєвич, *До характеристики культури доби бароко: василіанські освітні осередки* [w:] *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, т. 12, Львів 2004, s. 195–206.

² O historii metropolii kijowskiej zob.: A. Gil, I. Skoczylas, *Kościół wschodnie w państwie polsko-litewskim w procesie przemian i adaptacji: metropolia kijowska w latach 1458–1795*, Lublin–Lwów 2014.

³ W drugiej połowie XIX i pierwszej połowie XX wieku przeprowadzono próby skatalogowania i obliczenia liczby monasterów w eparchii lwowskiej czasów nowożytnych: A. Pawłyszyn, *Prawosławne i unickie monasterie męskie na terenie eparchii lwowskiej w latach 1596–1739. Przyczynek do powstania nowego katalogu* [w:] *Klasztory mnisze na wschodnich terenach dawnej Rzeczypospolitej od XVI do początku XX wieku*, J. Gwioździk, R. Witkowski, A. Wyrwa (red.), Poznań 2014, s. 277–286.

⁴ Analizę głównych grup źródeł do badań historii bibliotek klasztornych zob. w artykule: I. Pietrkiewicz, *Źródła do badań bibliotek kanoników regularnych na terenie Rzeczypospolitej, Śląska i w Wielkim Księstwie Litewskim* [w:] *Kultura książki ziem wschodniego*

i południowego pogranicza Polski (XVI–XX wiek): paralele i różnice, J. Gwóźdź, E. Różycki (red.), Katowice 2004, s. 426–443.

5 O kronikach monasterów obrządku wschodniego czasów nowożytnych zob. w artykule: Т. Гуцаленко, *Хроніки василянських монастирів як джерело до вивчення історії Західної України* [w:] *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*, т. 1, Київ 1992, s. 4–16. O zawartości takich kronik na przykładzie monasteru Wicyńskiego zob.: O. Cykwas, *Kronika klasztoru wicyńskiego i jej znaczenie dla badań nad archiwum klasztornym (koniec XVIII w.–pierwsza połowa XIX w.)* [w:] *Kancelarie oraz archiwa wczoraj i dziś. Pamiętnik XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki* (Lublin–Zamość, 27–29 kwietnia 2011 roku), J. Łosowski, E. Markowska (red.), Warszawa 2012, s. 35–40.

6 E. Różycki, *Materiały źródłowe do dziejów polskiej książki w archiwach i bibliotekach Lwowa, Kijowa, Mińska i Wilna*, „Roczniki Biblioteczne” 1987, t. 31, z. 2, s. 306–310; *idem*, *Zainteresowanie literaturą w Lwowie w latach 1551–1700 w świetle mieszczkańskich inwentarzy bibliotecznych* [w:] *Czasy potopu szwedzkiego w literaturze polskiej*, R. Ocieczek (red.), Katowice 2000, s. 194–196.

7 O inwentarzach jako źródłach historii bibliotek klasztornych zob.: В. Перетц, *Описи монастырских библиотек XVIII в. и спорные вопросы истории древнерусской литературы*, „Slavia” 1924, R. 3, z. 2/3, s. 338–351; E. Różycki, *W sprawie opracowań księgozbiorów mieszczkańskich dawnej Polski: uwagi metodologiczne na marginesie badań nad kolekcjami lwowskimi*, „Studia Bibliologiczne” 1997, t. 10, s. 136–147; K. Warda, *Inwentarze bibliotek klasztornych jako źródło do dziejów książki polskiej w XIX w.*, „Studia o Książce” 1985, t. 15,

rozproszone lub nie zachowały się do naszych czasów. Znacznie utrudnia to poznanie ich dziejów i zasobów. W wielu przypadkach jedynymi źródłami badań nad kulturą książki w monasterach pozostają inwentarze, sporządzane wraz ze sprawozdaniami lub przy okazji wizytacji kanonicznych⁷. Zwykle sprawozdania i protokoły wizytacyjne zawierają: krótką historię monasteru, opisy cerkwi i zabudowań klasztornych, wyposażenia i majątku, składu osobowego oraz opis zawartości archiwum i biblioteki⁸.

Jednym z monasterów eparchii lwowskiej, którego „archiwum klasztorne”⁹ (kronika, księgi dochodów i wydatków, inwentarze) pochodzące z XVII i XVIII w. częściowo się zachowało, jest monaster krechowski¹⁰. Powstał on¹¹ w pierwszej dekadzie XVII w. i należał do ważniejszych prawosławnych ośrodków monastycznych w województwie ruskim. Na początku XVIII w. mnisi przystąpili do unii, a klasztor stał się częścią bazylikańskiej Prowincji Opieki Najświętszej Bogurodzicy (prowincji koronnej)¹². Zachowane inwentarze monasteru krechowskiego zostały częściowo wykorzystane do pracy naukowej przez: Igora Myćka¹³, Petra Szkrabiuka¹⁴, Urszulę Paszkiewicz¹⁵, Marię Piđłypczak-Majerowicz¹⁶ oraz Beatę Lorens¹⁷, w tym do rekonstrukcji zawartości księgozbioru.

Do naszych czasów zachowało się co najmniej dziesięć inwentarzy wspomnianego monasteru. Najstarszy z nich został sporządzony między latami 30. i 60. XVII w.¹⁸, kolejne pochodzą z: 1739 r.¹⁹, lat 1747–1749²⁰, 1755 r.²¹, 1759 r.²², 1764 r.²³, 1766 r.²⁴, 1771 r.²⁵, 1777 r.²⁶ oraz 1779 r.²⁷ Wszystkie przechowywane są w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie – fond 129 (Instytut Stauropigialny we Lwowie), 201 (Greckokatolicki Konsystorz Metropolitalny we Lwowie) oraz 684 (Protoihumenat klasztorów Zakonu św. Bazylego Wielkiego we Lwowie).

Tabela. 1. Struktura inwentarzy księgozbioru monasteru krechowskiego w XVII–XVIII w.

Inwentarze księgozbioru monasteru krechowskiego						
Okres	XVII	1739	1747–1749	1755–1771	1777	1779
Ewangelie	–	–	Ewangelie	Ewangelie	Ewangelie	Ewangelie
Księgi cerkiewne	–	–	Xięgi cerkiewne	Księgi cerkiewne	Księgi cerkiewne do nabożeństwa	–
Księgi różne	–	Xięgi różne	–	Biblioteka monasteru krechowskiego	Księgi biblioteczne łacińskie	–
					Księgi biblioteczne polskie	
Księgi ruskie	–	Xięgi ruskie	–	Xięgi ruskim językiem drukowane	Księgi biblioteczne drukowane ruskie	–
Księgi ruskie pisane	–	–	–	Xięgi ruskie pisane	Księgi ruskie pisane w bibliotece	–
Razem	0	2	2	5	6	1

Źródło: CPAH, f. 129, op. 1, sp. 539, k. 3–4; f. 201, op. 4b, sp. 529, k. 72, 76v; f. 684, op. 1, sp. 2042, k. 2v–5; sp. 2043, k. 5, 6v, 7–8; sp. 2044, k. 6v, 9v–12; sp. 2045, k. 8v, 16v, 20v–22v.

s. 115–124; M. Walsby, *Book Lists and Their Meaning* [w:] *Documenting the Early Modern Book World: Inventories and Catalogues in Manuscript and Print*, M. Walsby, N. Constantinou (eds.), Leiden 2013, s. 1–24.

8 І. Ціборовська-Римарович, *Видовий та джерелознавчий аналіз документів з історії книги та історії бібліотек в Україні XVI – першої чверті XIX ст.*, „Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського” 2012, 34, s. 265.

9 Т. Гуцаленко, *Бібліотека та центральний василіанський архів у Львові* [w:] *Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 20–21 вересня 1996 р.)*, Львів 1998, s. 137–140.

10 Według księgi-rejestru dokumentów w archiwum monasteru krechowskiego znajdowało się tylko 200 dokumentów datowanych przed 1800 r.: Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka [dalej: LNNB], f. 3, od. zb. 782, 71 k.

11 Wieś Krechów – rejon żółkiewski, obwód lwowski, Ukraina.

12 П. Шкраб'юк, *Крехів: дороги земні і небесні*, Львів 2002, s. 15, 41, 103, 109–110.

13 Igor Mućko na podstawie inwentarza z 1739 r. przeprowadził dość szczegółową analizę ilościową i zawartości treściowej księgozbioru krechowskiego: І. Мицько, *Ідеологічна боротьба на Україні в XVII ст. і формування та склад бібліотек* [w:] *Бібліографічна інформація і сучасність: Збірник наукових праць*, Київ 1981, s. 102–111.

14 П. Шкраб'юк, *Крехів: дороги земні і небесні*, s. 122–123; *ідет*, *Монаший Чин Отців Василян*

Jak wyżej wspomniano, pierwszy ze znanych inwentarzy monasteru krechowskiego powstał między latami 30. i 60. XVII w. Chociaż w dokumencie wskazano 1637 r., styl zapisów świadczy o późniejszym sporządzeniu inwentarza (w latach 60. XVII stulecia²⁸)²⁹: *Инвентарь албо Списанія злота Сребра [...] всех аппаратов црквных до ц[ер]к[в]ѣ брства Успеніа Пр[ечис]тѣя Б[огороди]ца Львовскаго в рокъ ахлз піаток чиненый созданный инвентарь креховский³⁰*. Ten inwentarz został sporządzony najprawdopodobniej z powodu potwierdzenia w 1635 r. przez króla Władysława IV prawa staupopigii do monasteru w Krechowie³¹. Identyfikację ksiązek utrudnia sposób zapisu. Nie dość, że tytuły pisane są w skrócie, to jeszcze tekst notowany jest ciągiem, bez wyróżnienia poszczególnych tomów.

W *Артикулах или Уставах Чина Іноческаго* z 1711 r., napisanych przez biskupa lwowskiego Barlaama (Szeptyckiego), polecono spisać majątek monasteru, w tym sporządzić szczegółowy katalog zawartości biblioteki („особливим реестром списати”³²). Zakonnicy z Krechowa nie wypełnili zalecenia, skoro podczas wizytacji kanonicznej w 1721 r. wypomniął im to biskup lwowski Atanazy (Szeptycki), nakazując „sporządzić rejestra”³³.

Taki inwentarz został spisany dopiero w 1739 r., dwa lata po kolejnej wizytacji monasteru, przez Sylwestra Malskiego i Patrycjusza Żurawskiego³⁴. Znajduje się on w napisanym po polsku protokole wizytacyjnym: *Wizyta monasteru krechowskie[go] spisana de die ultima augusti 1739*³⁵. Spis ksiązek sporządzony jest w języku łacińskim i ruskim (cyrylicą), zgodnie z językiem wydania. Tomy podzielone zostały na dwie grupy. W pierwszej znalazły się książki polskie i łacińskie („Xięgi różne”), zaś w drugiej pisane cyrylicą („Xięgi ruskie”)³⁶. Cechą charakterystyczną owego inwentarza jest to, że nie wyszczególniono w nim ksiąg cerkiewnych, co zwykle miało miejsce w innych spisach. Podobnie jak we wcześniejszym inwentarzu

książki nie były numerowane, choć zostały dość szczegółowo opisane – prawie dla wszystkich kodeksów odnotowano autora, tytuł dzieła, liczbę woluminów oraz ich format.

W połowie XVIII w. przeprowadzono wizytację w całej prowincji koronnej bazylianów. Protokoły z niej zebrano w tomie: *Wizyty Prowincjalne klasztorów zakonu S[więtego] Bazylego W[ielkiego] w Prowincji Ruskiej sub Titulo Protectiones B[eatissim]ae Mariae V[irginis] znaydujących się. Zebrane Anno 1751 d[zie] 8va decembris*³⁷. Chociaż księga wizytacji została sporządzona w 1751 r., to wizytacje kanoniczne klasztorów odbyły się w latach 1747–1749, co odnotowano w poszczególnych protokołach³⁸. Brak dokładnej daty nie pozwala uściślić czasu wizytacji monasteru krechowskiego. Sporządzony wówczas katalog księgozbioru obejmuje pominięte we wcześniejszym spisie dwie kategorie książek: „Ewangelie” i „Xięgi cerkiewne”. Niestety nie umieszczono w nim spisu biblioteki³⁹.

Niezależnie od inwentarzy powstałych podczas wizytacji (kolejna rewizja monasteru krechowskiego odbyła się w 1755 r.⁴⁰) spisywano również stan biblioteki z powodu nadzwyczajnych okoliczności. Na przykład w 1766 r. sporządzono inwentarz na specjalne polecenie prowincjała Jozafata Siedleckiego⁴¹. O. Jozafat wizytował monaster w Krechowie również w 1764 r.⁴² Natomiast inwentarz z 1771 r. powstał po epidemii, która znacznie zmieniła stan posiadania monasteru.

Wiele rzeczy ubyło iednych, drugich przybyło, inne zaś są porozsuvane y porąstrąsane, iako to biblioteka, z tego powodu ażeby przez tegoż j[ego] m[oś]c x[iędz]a starszego Ionę, x[iędz]a wikarego y innych oycow [...] nowy inwentarz rzeczy wszelakich y poddany[ch] był spisany⁴³.

у національному житті України, Львів 2005, s. 141.

15 U. Paszkiewicz, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1510–1939)*, Warszawa 1998, s. 59; *eadem*, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku*, supl. 2, Poznań 2006, s. 167.

16 M. Pidłypczak-Majerowicz, *Biblioteki bazylianów lwowskich i dawnej prowincji koronnej zakonu w XVII–XX wieku* [w:] *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 9, cz. 1, H. Kosętko, B. Góra, E. Wójcik (red.), Kraków 2009, s. 232–233.

17 B. Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*, Rzeszów 2014, s. 401–402.

18 Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [dalej: CPAH], f. 129, op. 1, sp. 539, k. 3–4.

19 *Ibidem*, f. 684, op. 1, sp. 2042, k. 2v–5.

20 *Ibidem*, f. 201, op. 4b, sp. 529, k. 72, 76v.

21 *Ibidem*, f. 684, op. 1, sp. 2043, k. 5, 6v, 7–8.

22 *Ibidem*, sp. 2044, k. 6v, 9v–12.

23 *Ibidem*, f. 201, op. 4b, sp. 613 (1917), k. 182v, 190v.

24 *Ibidem*, sp. 2045, k. 8v, 16v, 20v–22v.

25 *Ibidem*, sp. 2029, k. 23v–27.

26 *Ibidem*, k. 58–63.

27 Ponieważ brak informacji na temat książek bibliotecznych w inwentarzu z 1779 r., opisane są tylko niektóre ewangelie i mszały, ten inwentarz nie jest uwzględniony w analizie składu kolekcji biblioteki krechowskiej.

28 Piotr Szkrabiuk w swojej monografii wspomina o 1637 r. jako roku napisania tego inwentarza, jednak pracownica naukowa Oddziału Rękopisów LNNB Tetyana Gucalenko zwróciła uwagę na różnicę w piśmie w różnych częściach inwentarza, w związku z tym

uważa ona, że źródło było napisane między 1630 a 1660 r.

²⁹ W 1637 r. w bibliotece bractwa były 263 tomy. В. Фрис, *Рукописна книга в бібліотеці Львівського Ставропігійського братства* [w:] *Успенське братство і його роль в українському національному відродженні, Доповіді і повідомлення наукової конференції (Львів 4–5 квітня 1996 р.)*, Львів 1996, s. 57.

³⁰ „Inventar albo spisania złota, srebra [...] wsich apparatus cerkownych do cerkwi bratstwa Uspenija Preswiatyja Bohorodyci Lwowskaho w rok [1637] piatok czynennyj sozdannyj inventar krechowski”. *Ibidem*, f. 129, op. 1, sp. 539, k. 1.

³¹ П. Шкраб'юк, *Крехів: дороги земні і небесні*, s. 41.

³² *Оздобу церковную, сребро, апарати, книги, [...] потреби монастирські, бидла збожа и инше пожитки, особливим реєстром списати*, СРАН, f. 408, op. 1, sp. 973, k. 8. Артикули zostały opublikowane w: *Артикулы или уставы чина иноческаго, „Лавра” 1999, 2 (4), s. 41–46.*

³³ СРАН, f. 684, op. 1, sp. 2030, k. 3v.

³⁴ *Ibidem*, k. 56–57.

³⁵ *Ibidem*, sp. 2042, k. 1.

³⁶ *Ibidem*, k. 2v, 4v.

³⁷ Dziękuję dr. Jerzemu Stetsykowi z Drohobycza za dostarczenie kopii cyfrowych omawianej księgi wizytacji.

³⁸ Wizytacja ta obejmowała 16 monasterów: w Białymstoku, Czetwertyńsku, Dobromilu, Dobrzanach, Krechowie, Litwinowie, Łucku, Lwowie (św. Jerzego), Mielcu, Podhorodyszczach, Rudnikach, Trembowli, Tumieniu, Unio- wie, Wycyniu, Żółkiewie, СРАН, f. 201, op. 4b, sp. 529, 160 k.

³⁹ *Ibidem*, k. 72, 76v.

Sześć lat później nowy spis powstał z polecenia ihumena Sylwestra Łaszczewskiego (1772–1782)⁴⁴.

Katalogi biblioteczne z drugiej połowy XVIII w. sporządzone były zgodnie z językiem publikacji, po łacinie, polsku i rusku, z tym że teksty drukowane cyrylicą były transliterowane na alfabet łańciski. Struktura ich była dość podobna, choć zdarzały się pewne różnice (tabela 1). W katalogach z lat 1755–1771 księgozbiór podzielono na pięć kategorii: „Ewangelie”, „Księgi cerkiewne”, „Biblioteka m[o]n[aste]ru krechow[skiego]”, „Xięgi ruskim językiem drukowane” i „Xięgi ruskie pisane”. Najobszerniejszy i najbardziej zróżnicowany jest spis książek opracowany w 1777 r. Najprawdopodobniej jest to efektem znacznego poszerzenia księgozbioru. Zakonnik sporządzający spis książek podzielił nieliturgiczne foliały „biblioteki monasteru krechowskiego”, według kryterium językowego, na „księgi biblioteczne łańciskie” i „księgi biblioteczne polskie”. W spisie nie umieścił rękopisów. Najuboższy jest inwentarz z 1779 r., w którym zamieszczono jedynie spis ewangelarzy, pomijając nawet księgi liturgiczne i nabytki biblioteczne od czasu sporządzenia poprzedniego inwentarza.

Opis poszczególnych tomów jest uproszczony i nie odbiega od przyjętych w tamtym czasie zasad⁴⁵. Każda pozycja biblioteczna zawiera:

- numer porządkowy książki podany cyframi arabskimi (brakuje w pierwszych trzech inwentarzach);
- imię i nazwisko autora (czasami brakuje lub podany jest w skrócie);
- tytuł (zwykle w formie skróconej);
- format druku (czasami brakuje);
- miejsce druku (podane w niewielu przypadkach);
- liczbę woluminów zapisaną cyframi arabskimi;
- opis parametrów zewnętrznych tomu (opis oprawy, stanu zachowania itp).

Na podstawie inwentarzy zwykle można zrekonstruować wielkość księgozbioru. W przypadku biblioteki krechowskiej ustalenie liczby książek przechowywanych

w bibliotece jest utrudnione. Nie wszystkie inwentarze, jak już wspomniano, podają bowiem kompletną listę książek znajdujących się w niej. Bywa, że pod jedną pozycją katalogową zapisano kilka książek. Do ostatecznego ustalenia wielkości zbiorów biblioteki korzystano z metody opracowanej przez Irenę Ciborowską-Rymarowicz. W celu określania ogólnej liczby ksiąg w bibliotece radzi ona sporządzić spis zawierający informacje o tytule oraz liczbie tomów⁴⁶. Warto zaznaczyć, że na podstawie inwentarzy nie jest możliwe ustalenie wiarygodnej liczby tomów znajdujących się w bibliotekach. Często bowiem w jednym tomie mieściło się kilka różnych publikacji⁴⁷. Dokładną liczbę tomów można ustalić wyłącznie wówczas, gdy księgozbiór zachował się do naszych czasów⁴⁸.

Zachowanych dziewięć inwentarzy monasteru w Krechowie daje szansę prześledzenia dynamiki wzrostu liczby pozycji księgozbioru w XVII i XVIII stuleciu (wykres 1), co jest niemożliwe dla bazylian- skich monasterów na terenach Ukrainy Prawobrzeżnej⁴⁹. W połowie XVII w. w monasterze znajdowało się około stu ksiąg, a pod koniec XVIII w. – powyżej pięciuset. Najznaczniejsze powiększenie zbiorów biblioteki miało miejsce w latach 70. XVIII w., gdy liczba książek wzrosła ponad dwukrotnie. Jak się wydaje, zadecydowały o tym dwa czynniki. Ówczesny ihumen monasteru o. Sylwester Łaszczewski, kształcący się w Rzymie, mógł włączyć do biblioteki klasztornej własną bibliotekę podręczną⁵⁰. Prawdopodobnie w tym okresie do biblioteki krechowskiej przeniesiono księgozbiory z likwidowanych monasterów. W wyniku tego w monasterze krechowskim powstała biblioteka przewyższająca liczbą tomów inne biblioteki klasztorne na ukraińskich ziemiach Korony. Według Marii Pi- dłypczak-Majerowicz średni wskaźnik liczby książek dla bibliotek klasztornych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów wyniósł od 100 do 300 tomów⁵¹.

⁴⁰ *Visitatio monasterij Crechoviensis A[nno] D[omi]ni 1755. Ibidem*, f. 684, op. 1, sp. 2043, k. 1.

⁴¹ *Ibidem*, sp. 2045, k. 2.

⁴² *Visitatio Monasterij Crechovien in proprio fundo peracta et expedita Anno 1764 D. 30 Martii. Ibidem*, f. 201, sp. 613 (1917), k. 179.

⁴³ *Ibidem*, sp. 2029, k. 34–34v.

⁴⁴ *Inwentarz monasteru krechowskiego z dyspozycji przewielebnego Bogu [lego] m[oi]ści x[ieżd]za Sylwestra Łaszczewskiego: Z[akonu] S[więtego] Bazylego Wielkiego exkonsutora Prowincyi superyora tuteyszego [...] spisany Dnia 21 Maja: [...] 1777 Roku. Ibidem*, k. 35.

⁴⁵ В. Лось, *Інвентарі бібліотек василіанських монастирів у професійній діяльності історика (Правобережна Україна, середина XVIII–початок XIX ст.)* [w:] *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України*, Дніпропетровськ 2012, s. 202–215.

⁴⁶ І. Ціборовська-Римарович, *Книгозбірня Острозького єзуїтського колегіуму: джерела про комплектацію бібліотечного фонду та їх інформаційна наповненість* [w:] *Острозька давнина, Науковий збірник*, т. 2, Острого 2013, s. 119.

⁴⁷ Igor Myćko pisze, że takie księgi odnotowuje się w inwentarzach według tytułu pierwszej księgi. I. Мицько, *op.cit.*, s. 104.

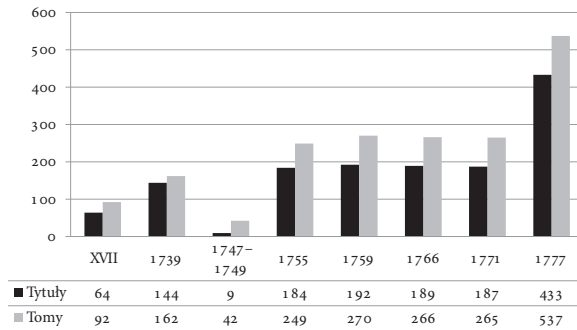
⁴⁸ Na przykład Edward Różycki na podstawie inwentarzy obliczył dla księgozbiorów mieszczańskich Lwowa XVII w. niedokładność parametrów ilościowych wynoszącą 10–15%. Е. Ружицький, *Західноєвропейська книга у Львові в XVI–XVII ст. (до постановки питання)* [w:] *Нескінченна подорож. Книга пам'яті Ореста Мацюка, Львів 2009*, s. 57.

49 В. Лось, *Василіанські бібліотеки в світлі монастирських інвентарів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (Правобережна Україна XVIII–XIX століття)* [w:] *Міędzy Rzymem a Nowosybirskiem. Księga jubileuszowa dedykowana ks. Marianowi Radwanowi SCJ*, I. Wodzianowska, H. Łaskiewicz (red.), Lublin 2012, s. 613.

50 LNNB, f. 3, od. zb. 436, k. 134Г; I. Герасим, *Історико-богословські дослідження Чину Святого Василя Великого (XVII–XX ст.)* [w:] *Історія релігії в Україні*, т. 4, *Католицизм*, Київ 2001, s. 576–577.

51 М. Підгупчак-Майерович, *Бібліотеки і бібліотекарство zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku*, Wrocław 1996, s. 50.

Wykres 1. Wzrost liczby tomów w księgozbiorze monasteru krechowskiego (XVII–XVIII w.)

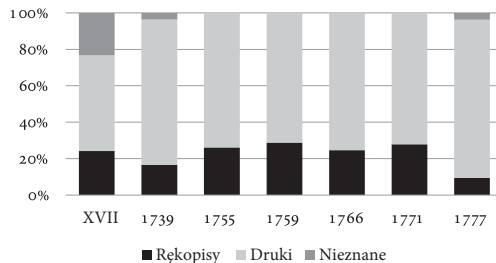
*1747–1749 – informacje dotyczą wyłącznie ksiąg cerkiewnych

Źródło: CPAH, f. 129, op. 1, sp. 539, k. 3–4; f. 201, op. 4b, sp. 529, k. 72, 76v; f. 684, op. 1, sp. 2042, k. 2v–5; sp. 2043, k. 5, 6v, 7–8; sp. 2044, k. 6v, 9v–12; sp. 2045, k. 8v, 16v, 20v–22v.

Z omawianych inwentarzy monasteru krechowskiego można pozyskać informacje o: rodzaju ksiąg (cerkiewne, biblioteczne), sposobie utrwalenia treści (rękopis, druk), języku i miejscu wydania oraz formacie rękopisu lub druku.

Bez większych trudności można ustalić rodzaj ksiąg ze względu na sposób utrwalenia treści (wykres 2).

Wykres 2. Księgi drukowane i rękopiśmienne w bibliotece monasteru krechowskiego (XVII–XVIII w.)

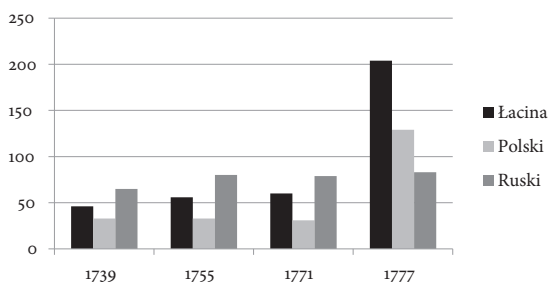

Źródło: CPAH, f. 129, op. 1, sp. 539, k. 3–4; f. 201, op. 4b, sp. 529, k. 72, 76v; f. 684, op. 1, sp. 2042, k. 2v–5; sp. 2043, k. 5, 6v, 7–8; sp. 2044, k. 6v, 9v–12; sp. 2045, k. 8v, 16v, 20v–22v.

Biorąc pod uwagę inwentarze zawierające spis wszystkich typów foliałów (z lat 1755, 1759, 1766, 1771, 1777), należy stwierdzić, że znaczną część zbiorów bibliotecznych stanowiły rękopisy. Inwentarz z 1775 r. zawiera 26% tomów rękopiśmiennych, z 1759 r. – 29%, z 1766 r. – 25%, z 1771 r. – 28%. Po znacznym wzroście liczby książek na początku lat 70. XVIII w. liczba rękopisów spadła do 9% zbioru.

Wskaźnikiem wzrostu polskich i łacińskich wpływów kulturalnych w monasterach bazylikańskich Rzeczypospolitej jest skład bibliotek klasztornych (wykres 3).

Wykres 3. Język książek przechowywanych w bibliotece monasteru kreczowskiego (XVIII w.)

Źródło: CPAH, f. 684, op. 1, sp. 2042, k. 2v–5; sp. 2043, k. 5, 6v, 7–8; sp. 2044, k. 6v, 9v–12; sp. 2045, k. 8v, 16v, 20v–22v.

Do początku lat 70. XVIII w. w monasterze kreczowskim książek drukowanych alfabetem łacińskim i cyrylicą było prawie tyle samo (biorąc także pod uwagę cerkiewnosłowiańskie księgi liturgiczne)⁵². Natomiast według opisu księgozbioru z 1777 r. książek drukowanych czcionką łacińską było aż 80%. Pojawienie się znacznej liczby książek łacińskich i polskich związane jest z dwoma czynnikami. Po pierwsze, język cerkiewnosłowiański w XVIII w. stopniowo tracił w eparchii lwowskiej status języka oficjalnego⁵³. Po drugie, monastery obrządku wschodniego, w tym również kreczowski, funkcjonowały w przestrzeni kulturowej Rzeczypospolitej, gdzie

⁵² Język cerkiewnosłowiański był językiem sakralnym nie tylko dla prawosławnych, lecz również dla Cerkwi unickiej. Ponadto był on jednym ze znaków tożsamości tradycji wschodniej Cerkwi unickiej. A. Naumow, *Przemiany w ruskiej kulturze unitów* [w:] *Краківські Українознавчі Зошити*, т. 5–6, Краків 1997, s. 143–145.

⁵³ I. Скочиляс, *Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус*, Львів 2010, s. 304.

54 R. Radyszewski, *Polskojęzyczna proza ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku*, cz. 1, Kraków 1996, s. 11; I. Шевченко, *Польща в українській історії* [w:] I. Шевченко, *Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку 18 століття*, авт. пер. М. Габлевич, А. Ясіновський [наук. ред.], Львів 2014, s. 135–157.

55 Na przykład Olena Dziuba dokonała analizy zawartości treściowej ksiąg polskich w klasztorach bibliotekach Ukrainy Lewobrzeżnej i Słobodzkiej w XVIII w.: О. Дзюба, *Польська книга у бібліотеках України XVIII ст. (до історії українсько-польських культурних взаємин)* [w:] „Істину встановлює суд історії”. *Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка*, т. 2, Київ 2004, s. 364–371.

56 *Ibidem*, k. 58.

57 *Ibidem*, f. 129, op. 1, sp. 539, k. 3–3v; *ibidem*, f. 684, op. 1, sp. 2029, k. 58–63.

58 M. Pidlypczak-Majerowicz, *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne...*, s. 77.

59 P. Дарнтон, *Історія читання* [w:] *Нові підходи до історіописання*, П. Берка [під ред.], Київ 2010, s. 193.

60 Według Kazimierzy Maleczyńskiej repertuar ksiązek obejmuje „ogół tekstów publikowanych drukiem oraz problematykę łączącą się w sposób bezpośredni z analizą treści przekazywanych przez nie”. K. Maleczyńska, *Książki i biblioteki w Polsce okresu zaborów*, Wrocław 1987, s. 9.

od czasów saskich język polski dominował w urzędach państwowych i kościelnych oraz literaturze, edukacji i nauce⁵⁴. Podobna sytuacja była również w innych księżnicach znajdujących się w województwach ruskich Korony⁵⁵.

Z zasady miejsce wydania odnotowywano w inwentarzach wyłącznie w przypadku ksiąg liturgicznych (np. „Połustawow nowych poczajowskiego druku in fol.”⁵⁶). Również w niewielu przypadkach wskazano format tomów. Bez rozpoznania znajdujących się w inwentarzu ksiązek nie można więc szczegółowo określić pod tym względem księgozbioru krechowskiego. Na podstawie inwentarzy można jedynie wyciągnąć ogólny wniosek, iż w bibliotece monasteru w XVII w. dominowały kodeksy wielkoformatowe, a w drugiej połowie XVIII w. – średnioformatowe.

Dzięki danym z inwentarzy można również podjąć próbę rekonstrukcji organizacji biblioteki. Wszystko wskazuje na to, że spisy sporządzane od lat 30. XVIII w. wykonane zostały zgodnie z porządkiem przechowywania ksiąg w szafach bibliotecznych. Na początku spisano tomy o największym formacie. Kolejne księgi widniejące w katalogu mają coraz mniejszy format. Świadczyłoby to o nowoczesnym układzie biblioteki, gdzie tomy ułożone są nie według tematyki, ale formatu. Wydaje się ponadto, że dodatkowym kluczem do uporządkowania księgozbioru był język. W katalogu widnieją bowiem najpierw książki łacińskie i polskie, a później ruskie⁵⁷.

Istotnym elementem badań nad księgozbiorem klasztornym jest analiza tematyczna ksiązek, umożliwiająca poznanie form działalności monasteru⁵⁸. Według Roberta Darntona „lista ksiązek biblioteki odzwierciedla pewne wiadomości z biografii czytelnika”⁵⁹. Wiedza dotycząca tematyki ksiązek oraz ich autorów pozwala wiele powiedzieć o zainteresowaniach korzystających z biblioteki oraz dzieł zakonników, dla których książka była codziennym narzędziem⁶⁰. Do tego potrzebna jest jednak szczegółowa identyfikacja rękopisów i druków, by

uzupełnić dane (pełny tytuł, rok i miejsce edycji), których nie zawierają inwentarze⁶¹.

W tym celu należy dokonać porównania osiemnastowiecznych spisów książek z szczegółowym inwentarzem wykonanym w 1835 r.⁶² Pozwala ono w większości przypadków pozyskać dokładne dane o siedemnastowiecznych i osiemnastowiecznych drukach. Pozostałe informacje należy uzupełnić na podstawie danych bibliograficznych zawartych w bibliografiach oraz nowoczesnych katalogach bibliotecznych. Szczególnie pomocne w tym są: *Пам'ятки книжкового мистецтва українських badaczy* Jakima Zapaskiego i Jarosława Isajewycza⁶³, wielotomowa *Bibliografia polska*, sporządzona przez Karola, Stanisława i Karola Estreicherów⁶⁴, oraz elektroniczne biblioteczne i bio-bibliograficzne zasoby: Google Books⁶⁵, CERL Thesaurus⁶⁶, VIAF⁶⁷, WorldCat⁶⁸, Europeana, Deutsche Biographie, Treccani, The Catholic Encyclopedia⁶⁹ i inne. Przykładowo w inwentarzu z 1777 r. widnieje księga zatytułowana *Echo o rzeczach ostatnich*⁷⁰, bez informacji o autorze oraz roku i miejscu wydania. Za pomocą katalogów bibliograficznych udało się ustalić, że tytuł dzieła został przez sporządzającego inwentarz znacznie skrócony i że ta pozycja, autorstwa franciszkanina Klemensa Bolesławiusza (Bolesławca), to: *Przeraźliwe echo trąby ostatecznej albo cztery rzeczy ostatnie człowieka czekające, rytmem polskim rzetelnie w chrześcijańskich uszach odnowione*. Nie można jednak wskazać, które wydanie znajdowało się w krechowskiej bibliotece, ponieważ do 1777 r. dzieło ukazało się parokrotnie, w Poznaniu oraz w Krakowie⁷¹.

Na podstawie inwentarzy można ustalić tematykę księgozbioru z 1777 r. Na dzieła o charakterze religijnym składały się: księgi liturgiczne⁷², prace egzegetyczne, patrystyczne, ascetyczne, dogmatyczne i polemiczne, apologetyczne, kaznodziejskie, z zakresu teologii moralnej, katechizmy, prace do medytacji oraz rekolekcji, hagiograficzne oraz książki dotyczące historii Kościoła oraz prawa kanonicznego. Poza encyklopediami i słownikami do

61 Na te trudności wskazuje Irena Ciborowska-Rymarowicz w swojej monografii o bibliotekach Wiśniowieckich-Mniszków, Potockich i Mikoszewskich. I. Ціборовська-Римарович, *Родові бібліотеки Правобережної України XVIII століття (Вишневецьких-Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських): історична доля та сучасний стан*, Київ 2006, s. 54.

62 СРАН, f. 146, op. 20a, sp. 130, 55 k.

63 Я. Запаско, Я. Ісаевич, *Пам'ятки книжкового мистецтва, Каталог стародруків виданих на Україні*, т. 1, 1574–1700, Львів 1981; т. 2, ч. 1, 1701–1764, Львів 1984; т. 2, ч. 2, 1765–1800, Львів 1984.

64 K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 8–34, Kraków 1882–1951, <http://www.estreicher.uj.edu.pl/> (dostęp: 7 XII 2014).

65 Google Books, <http://books.google.com.ua/> (dostęp: 7 XII 2014).

66 Consortium of European Research Libraries, http://www.cerl.org/resources/cerl_thesaurus/main (dostęp: 7 XII 2014).

67 The Virtual International Authority File, <http://viaf.org/> (dostęp: 7 XII 2014).

68 The world's largest network of library content and services, <http://www.worldcat.org/> (dostęp: 7 XII 2014).

69 Zasoby elektroniczne: <http://www.europeana.eu/portal/>, <http://www.deutsche-biographie.de/index.html>, <http://www.treccani.it/>, <http://www.new-advent.org/cathen/> (dostęp: 7 XII 2014).

70 Zapis pod numerem 62 w inwentarzu z 1777 r. СРАН, f. 684, op. 1, sp. 2029, k. 62v.

71 A. Szeinke, *Bolesławiusz (Bolesławiusz, Bolesławski, Bolesławczyk) Klemens* [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1 (A–G), Warszawa 1981, s. 189; *Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut*, t. 2 (A–M), Warszawa 1964, s. 40.

72 O treści ksiąg liturgicznych monasteru krechowskiego – zob.: I. Альмес, *Богослужбові книги у Крехівському*

василіанському монастирі у другій половині XVIII ст. [w:] *Історія релігій в Україні: Науковий щорічник*, кн. 1, Львів 2014, s. 155–168.

73 Według Andrzeja Wałkowskiego piśmiennictwo sakralne to Pismo Święte, egzegeza, księgi liturgiczne, patrystyka, literatura kaznodziejska, teologia (moralna, dogmatyczna itp.), hagiografia, literatura piękna religijna. A. Wałkowski, *Biblioteka klasztorna jako miejsce pracy średniowiecznego uczonego. Rozważania na tle badań piśmiennictwa cystersów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2005, t. 83, s. 118–126.

74 М. Боянівська, *Літургійна рукописна книжка в Україні в XVI–середині XVII ст.: до питання про сакралізацію* [w:] *Історія релігій в Україні. Тези повідомлень 4 круглого столу (Львів, 9–10 травня 1994 року)*, Київ–Львів 1994, s. 22.

75 W latach 70. XVII wieku, podczas najazdów tatarskich na monaster krechowski, w ukryciu (сховку) klasztornym zakonnicy przechowywali najbardziej cenne rzeczy, wśród których znajdowały się *Ewangelia w oprawie achamutnej zielonej, złosonej* (Евангеліе в оправі зеленом оксамиту, золочене) i *Różne księgi*. СРАН, f. 684, ор. 1, sp. 2030, k. 43.

76 *Ibidem*, sp. 2029, k. 9v.

77 Zob. na przykład prace Ołeny Halcszenko: О. Гальченко, *Сюжетні середники на українських оправах другої половини XVI–XVIII ст.: перспективи вивчення* [w:] *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України*, Дніпропетровськ 2012, s. 147–160.

książek o tematyce świeckiej zaliczono dzieła z: historii, filozofii, literatury antycznej, filologii, retoryki, literatury pięknej, astronomii, medycyny.

Szczególne miejsce w opisywanej bibliotece zajmowała literatura religijna (sakralna⁷³), będąca dla mnichów pomocą w formacji duchowej, życiu modlitewnym i liturgicznym, studiach teologicznych oraz duszpasterstwie.

W pierwszym, siedemnastowiecznym inwentarzu praktycznie nie ma książek o treści świeckiej. Poza literaturą religijną biblioteka zawierała pojedyncze prace z historii oraz podręczniki do gramatyki. Sytuacja zmieniła się w połowie XVIII stulecia. Księgozbiór krechowski powiększył się o wiele dzieł świeckich, z różnych dziedzin.

Inwentarze szczegółowo opisują ewangeliarze i niektóre mszały. Świadczy to o szczególnym znaczeniu dla wspólnoty monastycznej książek wykorzystywanych w liturgii⁷⁴. Były one starannie przechowywane i specjalnie chronione w okresach wojny i niepokoju⁷⁵. Dla przykładu w inwentarzu z 1771 r. znajduje się następujący opis ewangeliarza wydrukowanego w Moskwie w 1689 r.:

Ewangelia wielka druku moskiewskiego w axamit karmazynowy oprawna. Po prawey stronie po środku ma blachę dużą odsadaną z fercychowanym Preobrażeniem, narożniki duże, z wyrażeniem czterech ewangelistów, o koło średniej blachi słońce, miesiąc, gwiazd dużych 2, małych 3, blaszek okrągłych rysowanych 3, margines dokoła. Po lewey stronie narożników 4, blacha duża na środku, klawzury duże 2, nakonieczników 2, registryk łamykami y perlami sadzony, gdzie nie gdzie nie staie, wszystkie sztuki suto wylęcane⁷⁶.

Na podstawie tak dokładnego opisu można szczegółowo odtworzyć wygląd oprawy⁷⁷.

Niekiedy zaznaczano w inwentarzach ubytki i zniszczenia tomów. Na przykład w opisie dzieła *Comment*:

„*Phisica absq principii*” oraz „*Logica absq principio*”⁷⁸ zaznaczono, że książka była „bez początku”⁷⁹. W inwentarzu z 1777 r. podobne informacje („nadpsute” lub „poszarpane”, „absq principio et fine”) widnieją przy dziewiętnastu księgach: dwunastu łacińskich, pięciu polskich i dwóch ruskich⁸⁰.

Zwykle w inwentarzach klasztornych zamieszczano informacje o historii powstania księgozbioru i sposobie pozyskania poszczególnych tomów⁸¹. Niestety w inwentarzach monasteru krechowskiego podobnych danych nie wprowadzano. Rzadko również spotyka się adnotację o braku w księgozbiornie wcześniej znajdujących się w nim pozycji (czasami autorzy spisu przy poszczególnych pozycjach stawiali znak krzyżyka⁸²). Bywało, że odnotowywano wypożyczenia książki. Na przykład w inwentarzu z 1771 r. zapisano, że jeden z ewangeliarzy udostępniono monasterowi bazylikańskiemu w Domaszowie („Ewangelia oprawna do Domaszowa pożyczona”)⁸³. Po sześciu latach, zgodnie z inwentarzem z 1777 r., tom nie został zwrócony do klasztoru macierzystego.

Ze względu na niecałkowite zachowanie do dziś bibliotek klasztornych eparchii lwowskiej XVII i XVIII w. inwentarze biblioteczne stają się podstawą poznania kultury książki w środowiskach monastycznych. Wiele mówi sam język spisów, który pokazuje nam, jaki język uznawany był w klasztorach za oficjalny. W XVII w. dokumenty pisane były w języku ruskim (cyrylicą), a od lat 30. XVIII w. po polsku lub łacinie. W XVIII stuleciu, jeżeli zapisywano informacje w języku ruskim, robiono to alfabetem łacińskim.

Inwentarze pozwalają także poznać zasady rozmieszczenia książek na półkach bibliotecznych. Księgozbiór porządkowano według kryterium językowego, a w obrębie poszczególnych grup językowych według formatu. Niestety w inwentarzach nie znajdujemy informacji

78 СРАН, f. 684, op. 1, sp. 2029, k. 59v.

79 „Logica in 4to bez początku ignoti authoris”. *Ibidem*, sp. 2042, k. 2v.

80 *Ibidem*, sp. 2029, k. 59v, 62.

81 В. Лось, *Уніатська церква на Правобережній Україні наприкінці XVIII–першій половині XIX ст.: організаційна структура та культурно-релігійний аспект*, Київ 2013, s. 129–130.

82 Na przykład w inwentarzu z 1777 r. księga *Nowa miara starej wiary* oznaczona jest krzyżykiem (X), co świadczy o braku wspomnianego foliantu w tym czasie (СРАН, f. 684, op. 1, sp. 2029, k. 62v).

83 *Ibidem*, k. 10.

pozwalających odtworzyć sposób formowania się księgozbioru, m.in. drogę pozyskiwania książek oraz powody ubytków.

Na podstawie spisów można ustalić szacunkową, ale nie faktyczną liczbę tytułów i tomów przechowywanych w bibliotece.

Z uwagi na niekompletność zapisów oraz błędy w podawaniu tytułów (zwykle skracanie, ale również ich modyfikacja) do pełnej analizy tematycznej księgozbioru konieczne są atrybucja i rekonstrukcja bibliograficzna. Dzięki nim będzie można poznać upodobania czytelnicze bazylianów, propagowaną duchowość oraz zakres działalności duszpasterskiej i kulturalnej poszczególnych monasterów.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie

f. 129 – Instytut Stauropigialny we Lwowie:

Op. 1, sp. 539 – Inwentarz prawosławnego monasteru w Krechowie
1630–1660.

f. 146 – Namiestnictwo Galicyjskie:

Op. 20a, sp. 130 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie (1835).

f. 201 – Greckokatolicki Konsystorz Metropolitalny we Lwowie:

Op. 4b, sp. 529 (1075) – Protokoły wizytacji bazylińskich monasterów
prowincji ruskiej 1747–1749.

Op. 4b, sp. 613 (1917) – Protokoły wizytacji bazylińskich monasterów
prowincji ruskiej 1730–1765.

f. 408 – Greckokatolicki Ordynariat Metropolitalny we Lwowie:

Op. 1, sp. 973 – Statut mnichów bazylińskich monasterów, napisany
przez Barlaama Szeptyckiego (Uniów 1711).

f. 684 – Protoihumenat klasztorów Zakonu św. Bazylego Wielkiego
we Lwowie:

Op. 1, sp. 2029 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie
(1771, 1777).

Op. 1, sp. 2030 – Mrozowski. Korotka historyczna rozwidka o Krechow-
skim monastyrze.

Op. 1, sp. 2042 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie (1739).

Op. 1, sp. 2043 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie (1755).

Op. 1, sp. 2044 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie (1759).

Op. 1, sp. 2045 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie (1766).

Op. 1, sp. 2046 – Inwentarz bazylińskiego monasteru w Krechowie (1779).

Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka. Oddział
Rękopisów

f. 3 – Centralne Bazylińskie Archiwum i Biblioteka we Lwowie:

Od. zb. 436 – Piotrowski A. Alfabetyczny katalog zakonników ZSBW
prowincji ruskiej, t. 3.

Od. zb. 782 – Rejestr dokumentów archiwum bazylińskiego monasteru
w Krechowie.

OPRACOWANIA

Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut, t. 2 (A–M), Warszawa 1964.

Cykwas O., *Kronika klasztoru wicyńskiego i jej znaczenie dla badań nad
archiwum klasztornym (koniec XVIII w.–pierwsza połowa XIX w.)* [w:]

- Kancelarie oraz archiwa wczoraj i dziś. Pamiętnik XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki* (Lublin–Zamość, 27–29 kwietnia 2011 roku), J. Łosowski, E. Markowska (red.), Warszawa 2012, s. 35–40.
- Gil A., Skoczylas I., *Kościoty wschodnie w państwie polsko-litewskim w procesie przemian i adaptacji: metropolia kijowska w latach 1458–1795*, Lublin–Lwów 2014.
- Lorens B., *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*, Rzeszów 2014.
- Lorens B., *Biblioteka bazylińskiego klasztoru św. Jerzego we Lwowie w drugiej połowie XVIII wieku w świetle inwentarzy* [w:] *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki*, t. 8, H. Kosętką (red.), Kraków 2006, s. 273–286.
- Maleczyńska K., *Książki i biblioteki w Polsce okresu zaborów*, Wrocław 1987.
- Naumow A., *Przemiany w ruskiej kulturze unitów* [w:] *Краківський Українознавчі Збірник*, t. 5–6, Краків 1997, s. 141–146.
- Paszkiewicz U., *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1510–1939)*, Warszawa 1998.
- Paszkiewicz U., *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku*, supl. 2, Poznań 2006.
- Pawłyszyn A., *Prawosławne i unickie monasterium męskie na terenie eparchii lwowskiej w latach 1596–1739. Przyczynek do powstania nowego katalogu* [w:] *Klasztory mniszne na wschodnich terenach dawnej Rzeczypospolitej od XVI do początku XX wieku*, J. Gwioździk, R. Witkowski, A. Wyrwa (red.), Poznań 2014, s. 277–286.
- Pidłypczak-Majerowicz M., *Biblioteki bazylianów lwowskich i dawnej prowincji koronnej zakonu w XVII–XX wieku* [w:] *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 9, cz. 1, H. Kosętką, B. Góra, E. Wójcik (red.), Kraków 2009, s. 229–237.
- Pidłypczak-Majerowicz M., *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku*, Wrocław 1996.
- Pietrzekiewicz I., *Źródła do badań bibliotek kanoników regularnych na terenie Rzeczypospolitej, Śląska i w Wielkim Księstwie Litewskim* [w:] *Kultura książki ziem wschodniego i południowego pogranicza Polski (XVI–XX wiek): paralele i różnice*, J. Gwioździk, E. Różycka (red.), Katowice 2004, s. 426–443.
- Radyszewskij R., *Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku*, cz. 1, Kraków 1996.
- Różycki E., *Materiały źródłowe do dziejów polskiej książki w archiwach i bibliotekach Lwowa, Kijowa, Mińska i Wilna*, „Roczniki Biblioteczne” 1987, t. 31, z. 2, s. 305–317.
- Różycki E., *W sprawie opracowań księgozbiorów mieszczańskich dawnej Polski: uwagi metodologiczne na marginesie badań nad kolekcjami lwowskimi*, „Studia Bibliologiczne” 1997, t. 10, s. 136–147.

- Szteinke A., *Bolesławiusz (Bolexlavius, Bolesławski, Bolesławczyk) Klemens* [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1 (A–G), Warszawa 1981, s. 189–190.
- Walsby M., *Book Lists and Their Meaning* [w:] *Documenting the Early Modern Book World: Inventories and Catalogues in Manuscript and Print*, M. Walsby, N. Constantinidou (eds.), Leiden 2013, s. 1–24.
- Walkowski A., *Biblioteka klasztorna jako miejsce pracy średniowiecznego uczzonego. Rozważania na tle badań piśmiennictwa cystersów*, *Archiva, Biblioteki i Muzea Kościelne* 2005, t. 83, s. 105–138.
- Warda K., *Inwentarze bibliotek klasztornych jako źródło do dziejów książki polskiej w XIX w.*, *„Studia o Książce”* 1985, t. 15, s. 115–124.
- Альмес І., *Богослужбові книги у Крехівському василіанському монастирі у другій половині XVIII ст.* [w:] *Історія релігій в Україні: Науковий щорічник*, кн. 1, Львів 2014, s. 155–168.
- Артикулы или уставы чина іноческаго, „Лавра” 1999, 2 (4), s. 41–46.
- Боянівська М., *Літургійна рукописна книжка в Україні в XVI–середині XVII ст.: до питання про сакралізацію* [w:] *Історія релігій в Україні: Тези повідомлень 4 круглого столу (Львів, 9–10 травня 1994 року)*, Київ–Львів 1994, s. 22–24.
- Герасим І., *Історико-богословські дослідження Чину Святого Василія Великого (XVII–XX ст.)* [w:] *Історія релігій в Україні*, т. 4, *Католицизм*, Київ 2001, s. 568–580.
- Гуцаленко Т., *Бібліотека та центральний василіанський архів у Львові* [w:] *Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 20–21 вересня 1996 р.)*, Львів 1998, s. 128–149.
- Гуцаленко Т., *Хроніки василіанських монастирів як джерело до вивчення історії Західної України* [w:] *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*, т. 1, Київ 1992, s. 4–16.
- Дарнтон Р., *Історія читання* [w:] *Нові підходи до історіописання*, П. Берка (під ред.), Київ 2010, s. 187–219.
- Дзюба О., *Польська книга у бібліотеках України XVIII ст. (до історії українсько-польських культурних взаємин)* [w:] *„Істину встановлює суд історії”. Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка*, т. 2, Київ 2004, s. 364–371.
- Запаско Я., Ісаєвич Я., *Пам’ятки книжкового мистецтва, Каталог стародруків виданих на Україні*, т. 1, 1574–1700, т. 2, ч. 1, 1701–1764, т. 2, ч. 2, 1765–1800, Львів 1981–2004.
- Лось В., *Василіанські бібліотеки в світлі монастирських інвентарів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (Правобережна Україна XVIII–XIX століття)* [w:] *Міędzy*

- Rzymem a Nowosybirkiem. Księga jubileuszowa dedykowana ks. Marianowi Radwanowi SCJ*, I. Wodzianowska, H. Łaszczewicz (red.), Lublin 2012, s. 605–622.
- Лось В., *Інвентарі бібліотек василіанських монастирів у професійній діяльності історика (Правобережна Україна, середина XVIII–початок XIX ст.)* [w:] *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України*, Дніпропетровськ 2012, s. 202–215.
- Лось В., *Уніатська церква на Правобережній Україні наприкінці XVIII–першій половині XIX ст.: організаційна структура та культурно-релігійний аспект*, Київ 2013.
- Мицько І., *Ідеологічна боротьба на Україні в XVII ст. і формування та склад бібліотек* [w:] *Бібліографічна інформація і сучасність. Збірник наукових праць*, Київ 1981, s. 102–111.
- Перетц В., *Описи монастырских библиотек XVIII в. и спорные вопросы истории древнерусской литературы*, „Slavia” 1924, R. 3, z. 2/3, s. 338–351.
- Ружицький Е., *Західноєвропейська книга у Львові в XVI–XVII ст. (до постановки питання)* [w:] *Нескінченна подорож. Книга пам'яті Ореста Мацюка*, Львів 2009, s. 55–61.
- Скоцилас І., *Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус*, Львів 2010.
- Фрис В., *Рукописна книга в бібліотеці Львівського Ставропігійського братства* [w:] *Успенське братство і його роль в українському національному відродженні. Доповіді і повідомлення наукової конференції (Львів 4–5 квітня 1996 р.)*, Львів 1996, s. 55–66.
- Ціборовська-Римарович І., *Видовий та джерелознавчий аналіз документів з історії книги та історії бібліотек в Україні XVI–першої чверті XIX ст.*, „Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського” 2012, т. 34, s. 259–279.
- Ціборовська-Римарович І., *Книгозбірня Острозького єзуїтського колегіуму: джерела про комплектацію бібліотечного фонду та їх інформаційна наповненість* [w:] *Острозька давнина. Науковий збірник*, т. 2, Острог 2013, s. 114–120.
- Ціборовська-Римарович І., *Родові бібліотеки Правобережної України XVIII століття (Вишневецьких-Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських): історична доля та сучасний стан*, Київ 2006.
- Шевченко І., *Польща в українській історії* [w:] І. Шевченко, *Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку 18 століття*, авт. пер. М. Габлевич, А. Ясіновський (наук. ред.), Львів 2014, s. 135–157.
- Шкраб'юк П., *Крехів: дороги земні і небесні*, Львів 2002.
- Шкраб'юк П., *Монаший Чин Отців Василіян у національному житті України*, Львів 2005.

ZASOBY ELEKTRONICZNE

Consortium of European Research Libraries, http://www.cerl.org/resources/cerl_thesaurus/main (dostęp: 7 XII 2014).

Deutsche-biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/index.html> (dostęp: 7 XII 2014).

Estreicher K., *Bibliografia polska*, t. 8–34, Kraków 1882–1951, <http://www.estreicher.uj.edu.pl/> (dostęp: 7 XII 2014).

Europeana, <http://www.europeana.eu/portal/> (dostęp: 7 XII 2014).

Google Books, <http://books.google.com.ua/> (dostęp: 7 XII 2014).

The Catholic Encyclopedia, <http://www.newadvent.org/cathen/> (dostęp: 7 XII 2014).

The Virtual International Authority File, <http://viaf.org/> (dostęp: 7 XII 2014).

Treccani, <http://www.treccani.it/> (dostęp: 7 XII 2014).

WorldCat, <http://www.worldcat.org/> (dostęp: 7 XII 2014).
